

KERTINĖ PARAŠTĖ

Veidu į Lietuvą

Prieš pusantų metų pajutome, kad Lietuven ateina pavasaris. Chicagoje Lietuvos atgimimo pirmosios kregždės buvo Vilniaus Jaunimo teatro aktoriai. Dar ir dabar šiurpas pagaugais nugara nueina, kai pagalvoji apie Jaunimo centre po spektaklio kartu su aktorais giedamą Lietuvos himną. Ir dabar, kai Vilniaus universiteto ansamblis, pabaigęs koncertą, pradėjo Lietuvos himną, i kuri įsijungė, prisiminėme tas praėjusio pavasario dienas, kai tiesiog savo ausim netikėjome, kad kartu su iš Lietuvos atvykusiais giedame tą brangią giesmę. Visus praėjusius metus ir stovėjome, taip kaip tą vakarą Jaunimo centre, veidu į Lietuvą.

Prieš metus ne tik džiaugėmės: ne vienas būgštavome dėl labai drąsių žodžių, kuriuos girdėjome iš Lietuvos. Visus sujaukino Sigitas Gedos frazė apie lietuvių tautą šėtono pauksneje — tokių stiprių žodžių iš Lietuvos niekad nebuvo girdėję. Nerimavome dėl galimų represijų. Kad tai buvo labai galima, rodė ir įvykis 1988 m. rugpjūčio mėn. 28 d., kada guminiemis lazdomis vidaus kariuomenės smogikai mušė demonstrantus Katedros aikštėje.

Prieš metus susijaudinę sekėme pasaulio spaudos pirmuosius puslapius, kuriuose buvo aprašomi įvykiai Baltijos valstybėse. Po metų tai jau ne naujiena — dažnai užsiritiname, jei žinių iš Lietuvos nerandame nusipirkta krašto dienraštyje. Mūsų pačių spauda informuoja mus apie įvykius Lietuvoje nepaprastai greitai: neretai *Draugas* pirmajame puslapyje išspausdina žinias apie įvykius, kurie dėjos Lietuvoje tą patią dieną. Tai telefakso technologijos stebuklas — žaibo greičiu žodis atleka iš Vilniaus tiesiai į *Draugo* redakciją.

Prieš metus buvo daug mūsų tarpe svarstoma ir kalbama apie Sąjūdį. Kas jis, ko jis siekia, kas jo vadai? Kokia bus jo rolė jau vis labiau įsibėgėjančiame Lietuvos atgimime?

Kas pasikeitė per šiuos metus, kuriuos praleidome, stovėdami veidu į Lietuvą ir besiklausydami balsų iš tėvynės? Po metų esame daug didesni optimistai. Šiuo laiku matome ryškius ženklus, kad sovietų imperija braška ir byra. Kartais atrodo, kad ją valdantieji veikia be plano, o pasikliauna tik improvizacijom. Sąjungos

ekonomija — invalidas. Leningrade trūksta ne tik muilo, skalbimo miltelių, druskos ir degtukų, bet taip pat jau vienai dienai trūko ir duonos. Pats Sąjungos ministras pirmininkas gąsdina piliečius, kad elektros jėgainės ir miestų apšildymo garinės pasitinka žiemą, turėdamos tik trims dienoms anglių rezervų.

Sąjungos subyrėjimo procesą sveikiname, nes tai suteikia naują progą Lietuvai ir visų kitų rusų pavergtų tautų nepriklausomybei. Gal tas optimizmas kai kada ir per giedras: ekonominiai nepritekliai padies ir lietuviams, nes ir Lietuvoje trūks anglių. Tačiau visi bandome save įtikinti, kad Rusijai gresiantis bado pavojus negresia Lietuvai. (Tai patvirtino Bronius Genzelis per savo pokalbį praėjusį antradienį Chicagoje.)

Mūsų optimizmo nepakirto ir šių metų rugpjūčio mėnesio gale pasipylė Maskvos išmetinėjimai ir pamokslai Lietuvai. Jei Lietuvoje šie išbarimai ir gresinimai buvo žmonių sutikti su dideliu rūpesčiu, tai Amerikoje mes buvome įsitikinę, kad Maskva nedrįs rizikuoti savo ryšiais su Vakarais, pasišaudama tankus į Baltijos valstybes. Vakarams padarė didelį įspūdį ramus ir nuosaikus Baltijos valstybių persitvarkymo sąjūdžių reagavimas į Maskvos pyktį. Tačiau tikrai reikėjo turėti šaltus nervus, kad būtų galima sakyti: jei Maskva taip reaguoja, tai mes ką nors gerai darome — tą darykime ir toliau.

Iš tikrųjų Maskvos tiesioginis Sąjūdžio barimas buvo puiki reklama Sąjūdžiui pasaulio spaudoje. Jau ir prieš metus Sąjūdžio vardas buvo linksniuojamas, bet nuo rinkimų jis jau kalba visos Lietuvos vardu. Buvo geniali mintis parinkti judėjimui lietuvišką vardą, nes tuo jis surišamas nuo pat pradžių su lietuviška egzotika, o paties lietuviškai žadina pasaulyje sutikimais ir simpatijais.

Per metus pasidarė aišku, kad Sąjūdis nebuvo monopolistinė organizacija. Jis kitų lietuviškų judėjimų neslopina, o yra lyg skėtis, po kuriuo saugiai gali vystyti sambūriai, kurie atstovauja skirtingiems žmonių siekiams. Ta prasme Sąjūdis yra gyvoji Lietuvos demokratine visuomenė. Tai lyg žalia oazė komunistų suarėtos valstybės griuvėsių gamtovaizdyje. Kažin, ar ne tik patį pa-

Mes patys esame savo likimo kūrėjai

Pokalbis su
Arvydu Juozaitiu

Arvydas Juozaitis, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio vienas iš pradininkų ir dabartinis jo sekretorius ideologinei sričiai, aplankęs daugelį Jungtinių Amerikos Valstybių lietuvių gyvenviečių, praėjusią savaitę praleido Chicagoje — beveik kiekvieną vakarą susitikdamas su įvairiomis mūsų visuomenės grupėmis ir penktadienio, spalio 6 dienos, vakarą Jaunimo centro didžiojoje salėje pateikdamas išsamią apžvalgą dabartinės Lietuvos padėties bei atsakydamas į auditorijos labai įvairius jam užduotus klausimus. Arvydas Juozaitis yra baigęs ekonomikos mokslus Vilniaus universitete, toliau perėjęs į filosofijos studijas ir šiuo metu dirba Lietuvos mokslų akademijoje, Filosofijos, sociologijos ir teisės institute. Nežūrint jo perkrautos susitikimų ir pasitarimų naštos Chicagoje (įskaitant ir interview, kurį jis davė *Chicago Sun-Times* reporteriui, išspausdintą trečiadienį, spalio 4 dieną), Arvydas Juozaitis, *Draugo* kultūrinio priedo redakcijos prašomas, maloniai sutiko atsakyti į jam pateiktus kai kuriuos klausimus. Čia spausdiname išsąsą to pasikalbėjimo su Arvydu Juozaitiu tekstą.

— *Viename iš Jūsų pokalbių su mumis Chicagoje Jūs užsiminėte, kad jokia politinė mintis tautos nebūtu galėjusi prikelti. Kokia tada yra Lietuvos atgimimo priežastis?*

— Esu tikras, kad politinis gyvenimas nėra svarbiausias žmonių pasaulyje dalykas. Dažnai politika nulemia viską — ir mirtį, ir gyvenimą: tai liūdina istorinė tiesa. Tačiau politinius sprendimus tautos ir žmonės daro, toli nužengdami nuo politikos — į giliausius egzistencinius klausimus, dorovę. Tai įvyko ir Lietuvoje — tiek 1918, tiek 1988 metais.

— *Jūs esate akcentavęs, kad atgimimui buvo reikalinga stipri moralė. Kur lietuviuose slypi tos stiprios moralės pagrindai?*

— grandinė Sąjūdžio veikla šiuo metu ir yra mūsų tautos auklėjimas demokratijai.

Prieš metus Sąjūdžio veikėjų pavardės buvo tik žodžiai spaudos puslapiuose. Dabar esame laimingi, galėję pamatyti ir susitikti su pagrindiniais Sąjūdžio veikėjais: su Vytautu Landsbergiu liepos mėnesį, su Arvydu Juozaitiu ir Bronium Genzelium spalio mėnesį. Visi trys atneša žinia, kad Lietuva sparčiai eina į nepriklausomybę.

Vytauto Landsbergio atsilankymas buvo didelė išeivijos šventė. Jis į mus kalbėjo kaip į tautą, ne tautos atskalą. Per tą savaitgalį Chicagoje mes pajutome, kad mes galime (ir tikrai norime) pasikliauti Sąjūdžio pirmininko Vytauto Landsbergio vadovavimu mūsų tautos kelyje į laisvę. Tą savaitgalį Chicagoje lietuviai neabejotinai būtų išrinkę Vytautą Landsbergį Lietuvos prezidentu. Klausydami Arvydo Juozaitio, pajutome, kaip sistematingai turi būti Sąjūdžio veikla: ne vien tikslų, bet ir veiklos metodikos atžvilgiu. Kartais yra daug svarbės dienos praktika demokratiniams gyvenimui, negu metos dienos veiklos tikslas. Pajutome, kad Lietuvoje vyksta labai įdomus ir subtilus politinis žaidimas, kurio tikslas — laisva ir nepriklausoma Lietuva valstybė, kurios piliečiai galės gyventi žmogaus vertą gyvenimą. Arvydo Juozaitio verta klausytis: atkreipiame skaitytojų dėmesį į

Arvydas Juozaitis

Jono Kuprio nuotrauka

*Ačiū Chicagoje už šią sutikimą.
Ačiū visoms Amerikos lietuviams.
Jūsų Arvydas Juozaitis*

— Jokia komunistinė-nihilistinė „moralė“, kuri buvo stačiai užliejus mūsų šalį, nesugebėjo sunaikinti tikėjimo atgimimu. Ši tikėjimą rėmė krikščioniškosios dorovės normos, šalia pulsuoja ir aukai atsidavusi Katalikų Bažnyčia.

— *Kaip paaiškintumėte, kad žmonės nepalūžo per tuos vargo ir priespaudos dešimtmečius? Kaip įstengtiama eigtis laisvais žmonėmis, nors valstybės teroro aparatą tebėra nepanaikintas?*

— Teroro aparatas nėra amžinas — jis parentas fizine ir net fiziologine „filosofija“; esą kas

mums nepatinka, tą sunaikinsime. Taip Stalinas sunaikino net ištikimiausius sau žmones. Teroras negali sukurti jokios stabilinės visuomeninės organizacijos, jo sukurta valstybė pasmerkta sunykimui. Žinoma, tai būna ašaro ir kraujo valstybė. Bet, manau, dar baisnesnis yra melas, kurį gina teroras. Lietuvos nepažūdė prievarta, nes ji niekada nepatikėjo melu.

— *Istatymai Sovietų Sąjungoje anksčiau turėjo daugiau tik simbolinę galią. Jų interpretacija būdavo ir plati, ir lanksti. Ar jaučiate, kad padėtis dabar keičiasi? Ar neseniai praversti įstatymai (pavyzdžiui — valstybinės kalbos) jau dabar turi pasekmių?*

— Šiuo metu Sąjūdis daro neabejotiną ir tiesioginę įtaką LTSR Aukščiausiajai tarybai. Joje priimami įstatymai padeda Lietuvai toli nuo Maskvos. Dar daugiau: jie sukelia Kremliaus pyktį, kuris negali jam atnešti naudos, nes yra politiškai neproduktyvus (pykčio negali sekti kariniai veiksmai, kas buvo įprasta Maskvos politikai). Maskva nežino kaip adekvačiai reaguoti į mūsų taktiką, ir tai jau savaime yra mūsų pergalė. Kalbos įstatymas — pirmas įstatyminis žingsnis į valstybę.

— *Kaip žvelgiate į dabartinę politinę padėtį? Kokius matote variantus tolimesnei įvykių raidai?*

— Į šį klausimą reikėtų atsakyti labai plačiai. To negaliu padaryti. Tad tarsiu trumpai: demokratine tendencija Lietuvoje turi pagrindo tvirtėti. Tačiau ji nėra savaiminė — demokratiškėjimas labai sunkus išbandymas mums, pragyvenusiems pusę amžiaus politinėje barbarybėje. Demokratija — moralinė išvertmė ir aukšta intelektualinė kultūra. Bent vienas iš šių dvejų dalykų mes turime turime. Bet demokratija suveši tik esant jų santarvei.

— *Ne vienas Lietuvoje įvykius sekęs buvo susirūpinęs barimais iš Maskvos. Iš principo, ar yra galimybė, kad klusnumas centrui būtų bandomas viešo garavimu? Ar gieska prievarta išstengtų dabartinį vyksmą Lietuvoje sustabdyti? Ar kaip tik tuo metu skelbtina nepriklausomybė?*

— *Mūsų kelyje nėra jokių ga-*

— Lietuvos ekonomika neišvengiamai turi orientuotis į Vakarus — jeigu ji išvis nori tapti ekonomiškai. Tikraja prasme, ekonomika yra Vakarų kultūros produkta (Rytuose visad buvo tik prekyba ir jos priedas — kažkokia gamyba). Prekyba gi su Rusija — neišvengiamama. Rusija — mūsų amžinas kaimynas su milžiniška rinka ir žaliavų šaltiniais.

— *Jūs sakėte, kad mes, lietuviai, esame pats svarbiausias veiksnys savo nepriklausomybei atgauti tolimesnį šių įvykių raidoj. Lemiamą žodį čia turės ne Maskva ir ne Washingtonas. Gal galėtumėte nurodyti motyvus, kodėl mes pagrįstai galime pasikliauti savo jėgomis?*

— Mes galime pasikliauti savo jėgomis tiek, kiek tikime savo atgimimu. Ne Maskva ir ne Washingtonas garantuoja mums mūsų norą atgimti. Šia prasme mes esame savo likimo kūrėjai.

— *Gaila, kad Jūsų nebebus šio mėnesio gale, kai Chicagoje susirinksiame Ateities studijiniame savaitgalio, kurio metu bendromis Lietuvos ir išeivijos kultūrininkų akimis bandysim apipavidalinti mūsų turimą ateities Lietuvos kultūros viziją. Ar negalėtumėte Jūsų paprašyti savąją apibūrinti: kokios Lietuvos laukiate ir kokiai Lietuvai dirbate ir aukojate?*

— Tik istorinės ir demokratiškos Lietuvos.

— *Jūsų reikiama optimizmui buvo reakcija, kad jis nepagrįstas, kad jis gali būti klaidinantis. Tačiau Jūsų besiklausančiam šitas optimizmas ir šita nepriklausomybės viltis skamba tiesiog kaip pa-*

— *Mūsų kelyje nėra jokių ga-*

rantijų. Istorikai žinoma, kad rusų kultūra turi ne tik naikimo, bet ir susinaikinimo stiprių tendencijų. Negalima pamiršti Napoleono nuostabos, pamačiusio, kaip priešininkas — Rusija sudėgina savo sostinę vardan trumpalaikių politinių tikslų.

— *Gal sutiktumėte mesti žvilgsnį į ekonominę Lietuvos padėtį ir perspektyvas šioje srityje. Atrodytu, kad yra būtina atjungti Lietuvos ekonomiją nuo skęstančios Sąjungos ekonomijos. Kokios būtų perspektyvos?*

— Sąjūdžio ir valdžios ekonomistai be galo daug padarė pasiruošę dar daugiau padaryti gelbėdami Lietuvos ūkį nuo chaoso — Sąjungos kiuro ūkio maišo. Dabar vyksta nuosavybės atidalijimo procesas: kas Lietuvos, vai, kas Sąjungai.

— *Buvo kalbama apie lito įvedimą. Kokios galimybės ta dabar padaryti?*

— Lietuvoje žinomi keli lito įvedimo projektai. Tai jau nebetolimai ateitis. Tačiau negalime tikėtis stipraus lito nuo pat pradžių. Jis turės funkcionuoti kurį laiką kartu su rubliu ir atlikti ekonomikos saugos funkciją. Jeigu mums pasiseks — kartu su litu išeisime į tarptautinę areną.

— *Su ateinančiais Naujaisiais metais Lietuva turi pereiti prie savarankiškos ūkistatios. Ar tai reikš, kad Lietuvai bus leidžiami tiesioginiai prekybos ryšiai su Vakarais, ar tuos ryšius ji galės vystyti tik su Rytais?*

— Lietuvos ekonomika neišvengiamai turi orientuotis į Vakarus — jeigu ji išvis nori tapti ekonomiškai. Tikraja prasme, ekonomika yra Vakarų kultūros produkta (Rytuose visad buvo tik prekyba ir jos priedas — kažkokia gamyba). Prekyba gi su Rusija — neišvengiamama. Rusija — mūsų amžinas kaimynas su milžiniška rinka ir žaliavų šaltiniais.

— *Jūs sakėte, kad mes, lietuviai, esame pats svarbiausias veiksnys savo nepriklausomybei atgauti tolimesnį šių įvykių raidoj. Lemiamą žodį čia turės ne Maskva ir ne Washingtonas. Gal galėtumėte nurodyti motyvus, kodėl mes pagrįstai galime pasikliauti savo jėgomis?*

— Mes galime pasikliauti savo jėgomis tiek, kiek tikime savo atgimimu. Ne Maskva ir ne Washingtonas garantuoja mums mūsų norą atgimti. Šia prasme mes esame savo likimo kūrėjai.

— *Gaila, kad Jūsų nebebus šio mėnesio gale, kai Chicagoje susirinksiame Ateities studijiniame savaitgalio, kurio metu bendromis Lietuvos ir išeivijos kultūrininkų akimis bandysim apipavidalinti mūsų turimą ateities Lietuvos kultūros viziją. Ar negalėtumėte Jūsų paprašyti savąją apibūrinti: kokios Lietuvos laukiate ir kokiai Lietuvai dirbate ir aukojate?*

— Tik istorinės ir demokratiškos Lietuvos.

— *Jūsų reikiama optimizmui buvo reakcija, kad jis nepagrįstas, kad jis gali būti klaidinantis. Tačiau Jūsų besiklausančiam šitas optimizmas ir šita nepriklausomybės viltis skamba tiesiog kaip pa-*

— *Mūsų kelyje nėra jokių ga-*

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Veidu į Lietuvą • Arvydas Juozaitis apie Lietuvą • 1988 metų „Poetijos pavasaris“ • Lindos Veleckytės ir Alvydo Vasaičio koncertas • Pokalbis su Vanda Zaborskaitė • Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai • Dailininkas Romas Dalinkevičius • Nuomonės ir pastabos

Poezijos pavasaris su šimtaine poetų

KAZIMIERAS BARĖNAS

Lietuviški poezijos pavasariai kasmet ruošiami Lietuvoje ir Chicagoje. Žinau, kad netinka šitaip derinti dvi nelygias vietas: šalies pavadinimą ir kitos šalies miesto. Reikėtų sakyti: Lietuvoje ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Tačiau juk Lietuvoje poetai tomis dienomis sėda į traukinius ir autobusus ir išvažinėja, kas paskirtas gal į Mažeikius ar Panevėžį, o kas į Tauragę ar Vilkaviškį. Žodžiu, pabyrą jie šen ir ten po Lietuvą. O Jungtinėse Valstybėse tik Chicago, ta lietuvių sostinė svetur, turi tokias šventes.

Netikslu, žinoma, sakyti, kad Lietuvoje tie pavasariai būna vien grynai lietuviški. Ten prikveičiami svečių – atvažiuoja poetų iš didžiojo brolio ir mažesnių brolių kraštų pajvirinti šventes.

Kur man tenka gyventi, ten nebūna jokių poezijos pavasarių. Net ir poezijos rudenų nebūna. O anuogi, kaip arčiau susipažinti, tarsi šventėse vyksta... Kad ir kas, rodos, tos šventės proga žinoma almanachą *Poezijos pavasaris* nutvertum! Pirmaisiais metais vienas po kito net trejetai poetų jie pateko į mano namus. O šiais užtrūko – iki pat šiol. Dar, tegu ir truputį vėluodamas, atkeliavo *Poezijos pavasaris '88*. Kol atkeliaus šiems, tai galima pasidomėti ir perpažinti, ypač kad tos rūšies leidinys seniai bematytas.

Dabar matau, kad ir formatas almanacho pakeistas. Anais pirmaisiais metais jis būdavo toks lyg ir albuminis – neaukštas, o ilgokas. Kaip buvęs anų, bent šesiu, redaktorius poetas Vytautas Rudokas šitajame pasakojia, anoki formatai išpūšę talentingasis grafikas Stasys Krasauskas, norėdamas, kad grafikams būtų patogū išsitiesti. Dabar almanachas turi normalios knygos formata – aukštas, bet neplatus.

Tyčia suskaičiavau viršelio paskutiniame puslapyje surašytas pavardes tų, kurie čia dalyvauja. Net 109! Ir sutelpta visi 326 puslapiuose. Jeigu kurio tų poetų kūrinių ar koks straipsnis užima ir keletą puslapių, tai yra ir tokių, kurių duoklė išsitenka ir pusę puslapio.

Nuo kažkurių metų, kaip periodikoje pamatydavome, tuose almanachuose būdavo įvesdinami ir svetur gyvenančių lietuvių poetų kūrinių, tik nežinau, ar kasmet. Tokių svečių vis daugėjo – pradėta net po keletą įtraukti. Skaitydamas bene 1987 metų almanacho recenziją, net nustebau: net 4 ar 5 išieivai priglausti! O štai 1988 metais jau, galima sakyti, visas jų būrys pateko. Dalies jų kūrinių paimti iš svetur išleisčių rinkinių. Tokie čia yra Aldona Veščūnaitė, Stasys Santvaras, Liūnė Sutama, Leonardas Andriekus ir Antanas Gustaitis. Davė tam leidiniui naujų, kitur nespausdintų eilių Vitalija Bogutaitė, kuri, be kita ko, toje poezijos šventėje ir skaitė savo kūrinius, Lidija Šimkute (ji dar ir vertimų yra davusi) ir Balys Rukša. Straipsnis tų išieivių spausdinamas Rimvydo Šilbajorio apie Janinos Degutytes poeziją, paimtas taip pat iš svetur išleistos knygos. Spausdinami ir keli poeto Jono Aisčio laišukai, rašyti į Lietuvą sūnėnui Justinui, atstovaujama ir dviems išieiviams grafikams: Telesforui Valiui ir Žibuntui Mikšui (abiejų išspausdinta po aštuonis darbus).

Sakiau, kad visas būrys tų išieivių pateko, o gal iš tikro tik būrelis – tik vienuolika tėra. Taigi tik dešimt nuošimčių knygoje pristatomų kūrėjų tie išieivai tesusdaro. Jau buvau begalvojas: ar nepradės Lietuvoje gyvenantieji poetai nepasitenkinimą reikšti, kad „emigrantai“ jiems reikalinga vieta užima. Tiesa, išieivai yra

Poetas Jonas Graičiūnas Vilniaus senamiestyje 1973 metais. Algimanto Kunciaus nuotrauka

sutarę ir pakankamai garsiai skelbė, kad lietuvių literatūra yra viena ir nedaloma. Tą patį dabar jau sako ir Lietuvoje gyvenančių rašytojų atstovai. O kodėl man kilo mintis, kad galėtų ir nepasitenkinimas kilti? Matote, kai Rusijos žurnalai ir laikraščiai pradėjo spausdinti iki šiol draudžiamus kūrinius, pritrūko pakankamai vietos naujiems darbams, ir rašytojai ėmė skustis, kad iš jų atimama duona – nebegalima uždirbti. Tie, kurių darbai paskubom buvo pradėti spausdinti, net ne išieivai: vieni išsilaiškė laisvi ar grįžo gyvi iš gulagų, o kiti ten žuvo ar jau yra mirę, tik jų darbus draugai išsaugojo. Bet naujus savo darbus norintiers išspausdinti rūpi tik savo kišenė.

O ką pasakyti apie Lietuvoje gyvenančių poetų šioje knygoje? Kai tų poetų visas šimtas, galima būtų tik prie kai kurių sustoti. O prie kurių? Knygos pradžioje išspausdintos fotografijos kelių poetų. Pačių pirmuoju eina vyriausias Lietuvoje gyvenantis poetas Jonas Graičiūnas. Tai vienas iš tų, kurie ir Nepriklausomoje Lietuvoje rašė eilėraščius ir leisdino jų rinkinius. Tokių anuomet kūrinių knygoje, be jo, tėra Stasys Anglickis ir dabar jau miręs Jonas Šiožinys. Tai ir krypta akys į tą vyriausiąjį, Graičiūną. Ką jis davė čia išspausdinti? Tris eilėraščius, kurių pirmasis po vokiško pavadinimo turi tokį įrašą: „Žmonai Kamilei Lietuvoj“. Taigi Sibire 1952 metais tas meilės kūrinyras rašytas! Baikalo saloje Olchone, nes ten rašytojas, anot taip pat sibirus atkėlusio Antano Miškino, ėjo universitetus... Turbūt į Lietuvą eilėrašties tais metais negalėjo būti pasiūstas.

WAGE DU ZU IRREN
UND ZU TRAEUMEN!

Žmonai Kamilei Lietuvoj
Sudeginau karštoj ugnį širdies
svaigios
Jaunystę savo nežabota,
Savim nebetikiu; dėl meilės
istabios
Ir šiandien tebeinu iš proto!
Man meilė – tai daina kūrybos
dievinos, –
Be jos žmogus pasaulį baido!
Ne meilė ta, kuri nežadino dainos
Ir nepuošė žmonijos veido!
Vos bepasivelku aš tremtinio
keliu.
Kasdien vargū našta sunkėja...
Sudilgs širdis, jog dar Tave sutikt
galiu, –
Ir vergės kojos sutvirtėja!
Rūsti būtis tam čia – taigū
gausme gūžiam! –

Kas gimęs polekių viltingu! –
Kovos dėl mitalo paširpime
klaikiam
Gyvent svaja dienu, kur dingol!
Parpult, pakilt, pažint, svajot ir
kurt kartu –
Aplenk šandieną šimtą metų!
Ir bitė vargana iš miško ir žiedų
Taip renka gintarinį medų!
Kaip žvakė baigia degt skirtoji
man diena, –
Su laime, kurmiškai žemėta...
Vien žmogū kuriantį aš šlovinu
daina,
Kuriam net Dievas pavydėtų!

1950 metais poetas parašė dar graudesnį eilėraščių „Zulmajaus lietuvių kapinėse“. Tose kapinėse esą ir rūtos; poetas klausia, ar jos puošia kapus, ar mūsų kapai „puošia“ svetimą žemę?

ZULMAJAUS LIETUVIŲ
KAPINĖS

Supuos virš audringo tautų
vandenyne
Sudužusio laivo skelvedra trapia:
Nei uosto, nei kranto, nei kojom
žemyno...
Nušiuropus širdis vien pagauga
kraupia!
Rūščiojoj tremties ir vargū
odisejoj
Šmėkšos man ZULMAJAUS
„Lietuvių kapai“...
Prie maumedžio kryžių verkiau
ir kentėjau
„Kuo aš rytoj būsiu, tu šiandien
tapai!“

Čia giltinei būta derlios
žmogiapjūtės! –
Jos žygdarbus žymi rūta
Lietuvos!..
Kryžmai sukaupuota prie
skardžio pakriūtės
Devynios jau eilės kapų ant
kalvos!

Čia amžiams jau liko daug manų
brolelių:
Jiems buvo tėvynė jėga atimta!..
Atklydus iš Nemuno krašto
darželiu,
Legendon kapų išpynė RŪTA!..

Toli tu atklydai, rūtele žalioji,
Atklydai su mano TĖVYNĖS
vaikais.
Nejau bepaliko epochoj šviesiojoj
Mums žemė BURIATŲ papuošė
vien kapais?!

Trečiasis Jono Graičiūno eilėrašties bando išsakyti jo paties poetinį pašaukimą jo gyvenimo prieštarų aplinkybių kontekste:

TARP LOPŠIO IR KARSTO
Jaunystėj mane: jėga kalnus
nuverstum,
Šventa, amžina tave meilė
žavėjo!..

O ji – pribuvėja tarp lopšio ir
karsto,
Turtinga nadyru, švėkšti apogėjū!..

Draugystei tautų daug kaupėi
širdies kraičių,
Svajų sparnais siekt amžinybės
tikėjais!..
O amžina žemėj – kas gūra, kas
keičia
Stabus, grandines, paminklus ir
idėjas!

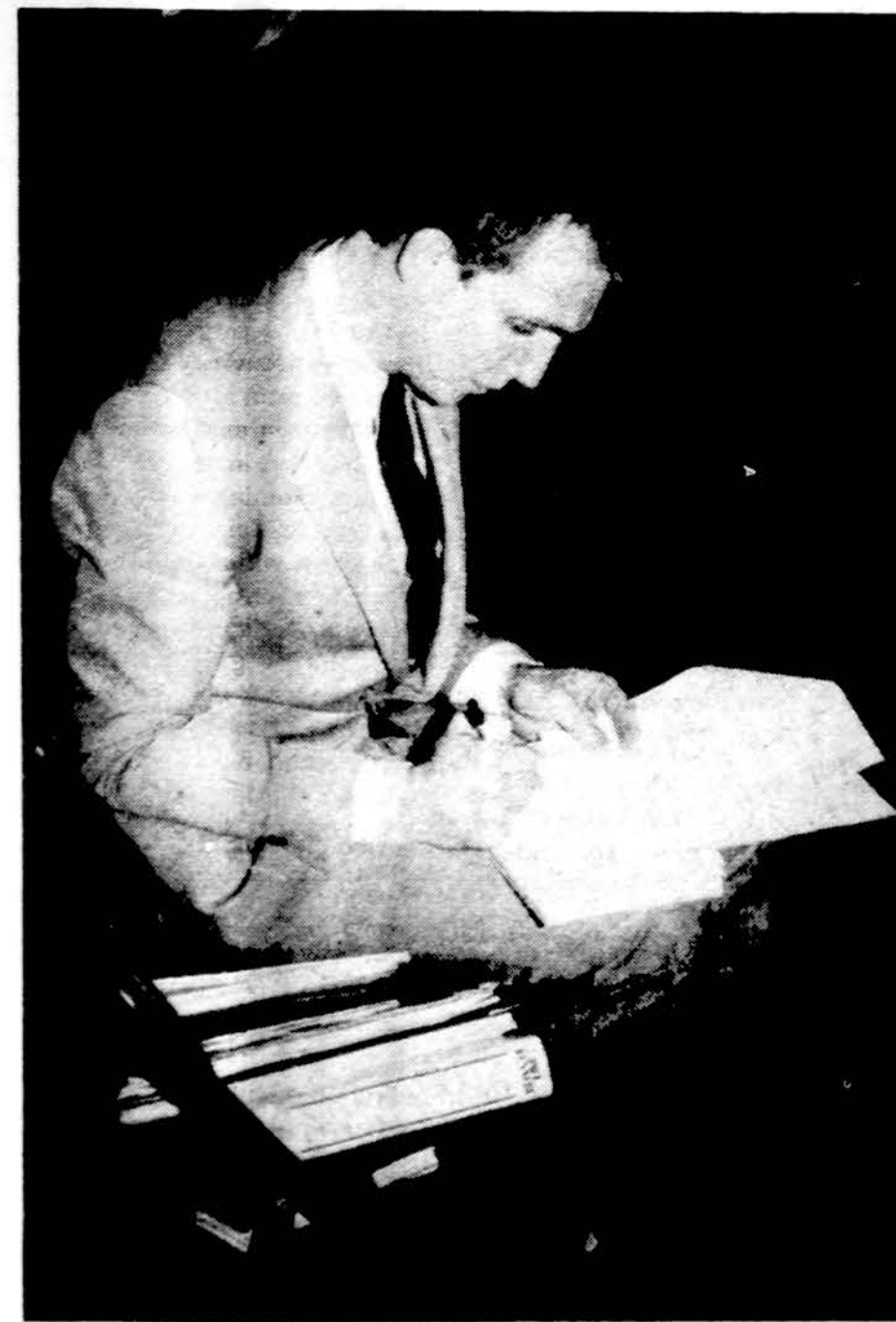
Dabar jau ant karsto liūdedamas
rymai:
Nuo antžmogių žemėj, širdie,
priedrebėjai!..
Jei leis susivokti tau, AINI,
šie rymai, –
Vadinas, ne veltui, poete, liūdejai!

Kiti vyresnieji ar kiek jaunesni, rodos, retas yra patyręs tokių išgyvenimų, kaip Jonas Graičiūnas. Daugumas jų pažįstami iš skaitytų rinkinių ar žurnaluose spausdintų kūrinių. Bet yra nemaža ir tokių, kurių ne vieno pavardė ligi šiol gal ir nebuvo dar niekur matyta. Svetur rūpinamasi pagloboti jaunimą, kad jis būtų ateitis. Tai, žinoma, daroma ir Lietuvoje.

Beverdamas knygos puslapių, užtinki kartais gal ir smulkmena, kuri savotiškai nustebina. Dar, rodos, taip neseniai tarp iškilusių poetų pati jauniausia Lietuvoje buvo Onė Baliukonytė. Šiame *Poezijos pavasaryje* žiūriu – ji jau atitinkamu įvėdėliu čia pristato jaunuolę Neringą Markauskaitę su mandagių nurodymu, ko iš tos ipėdinės būtų lauktina. Onei jauniausios vaidmuo jau matyt, bus pasibaigęs – ateina kiti. Apžvelgdami naujas antologijas, gal jau ir nebegalėsime sakyti, kad lietuvių poezijos žvaigždyną pradėdame vyriausiuoju – Kristijonu Donelaičiu ir baigiamo One Baliukonyte.

ATITAIŠYMAS

Praėjusios savaitės *Draugo* kultūriniam priede (1989 m. spalio mėn. 7 d.) pasikalbėjimo su Julium Keleru pabaigoje, kur jis kreipiasi į tautiečius, turinčius atliekamą lietuviškų knygų, kurias jie galėtų jam perleisti, buvo išspausdintas neteisingas jo telefono numeris. Juliaus Kelero telefono numeris yra: (312) 778-0220.

Po vakaro su Chicago lietuvių visuomene šių metų spalio 6 dieną Jaunimo centre Arvydas Juozaitis rašo paskutines pastabas čia spausdinamojo pokalbio, duoto „Draugo“ kultūriniam priedui, tekste. Jono Kuprio nuotrauka

Susitikimas Chicago lietuvių Tėvų Marijonų vienuolyno patalpose šių metų spalio 4 dieną: Arvydas Juozaitis, dr. Kazys Ambrozaitis ir Pilypas Narutis. Jono Kuprio nuotrauka

Mes patys esame savo likimo kūrėjai

(Atkelta iš 1 psl.)

grandinė Jūsų „message“. Be abejo, tai mus labai giliai paliečia ir tvirtina mūsų su Jumis besidalijamą viltį dėl Lietuvos. Tačiau mes prašytume Jūsų, kaip vieno iš pagrindinių *Sąjūdžio* vadų, kad išvardintumėte ir paaiškintumėte to optimizmo racionalius pagrindus, nes nori nenori visada reikia ju griežtis savo vilčiai ir ryžtui dirbti palaikyti.

– Sunku rasti optimizmo racionalų pagrindą, tikriau sakant – nuvesti prie jo kita žmogų. Optimizmas – individualaus tikėjimo dalykas. Bet jau visai kitas dalykas – optimizmu paremti darbai ir darbų vaisiai. Jeigu jums patinka tai, ką mes darome Lietuvoje ir ką jau padarėme – vade mecum!

– Ar Jūs patenkintas ryšiais su užjūrio lietuvišiais? Ar jie pakankamai stiprūs ir veiksmingi? Ko Jūs pasigendate? Kokios yra klūptys, kurias turim peržengti, kad veiksmingiau tautos rūpestiams atsidėtume ir tarnautume? Jūs esat jau turbūt daug kartų turėjęs atsakyti į klausimą: kuo užjūrio lietuvių gali būti naudingi laisvėjančiai Lietuvai? Ar Jums atrodė pakanka dabartinių projektų, ar

kurios nors sritys yra užleistos?

– Pirmas ir didžiausias trūkumas – greitos informacijos stygius. Jau nebegalima gyventi Lietuvos reikalais ir turėti tik miglotą, senais stereotipais paremtą šalies vaizdą. Mūsų politika yra be galo dinamiška ir neordinarinė.

Kitas klausimas: ar užjūrio lietuvių organizacijos pasirošusios vadovautis net operatyviai gaunama informacija? Juk gali reikėti persiorganizuoti...

Pavieniai asmenys gali labai daug nuveikti diplomatinuose JAV sluoksniuose, biznio sluoksniuose, materialinės šalpos organizacijose. Tačiau tai – nuolatinio, profesionalaus darbo barai.

– Ar mes savotiškai turim stovėti eilėje ir pirkti bilietą į savo pačių tautą? Ar Jūs pajuntate, kad išieivija savęs nelaiko atskala, tik tai dar vienoj Lietuvos provincijoj gyvenančia bendruomene? Ar šalia Kauno, Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Krasnojarsko negalėtų rikiuotis ir Čikaga? Prieš pora dešimtmečių išieivai jautriai pergyveno „sausos šakos“ kampaniją, besiveržiančią iš Lietuvos – jos „išieiviologų“ ir visos jos kultūrinės spaudos. O mes patys visada buvome tokie tikri, kad iš savo tautos išstoti nenorime ir negalime. Ta prasme kaip tik dabar

mus irgi purto kai kurių mūsų išieivijos veikėjų išsikąsta sąvokų priešingybė: „tauta“ (i.e. Lietuvoje) vis à vis „išieivija“ (i.e. kitur pasaulyje). Tikime, kad tauta esate jūs, ir mes, ir Sibiro lietuviai, ir kiekvienas asmuo, kuris yra išitinkęs jai priklausęs, nežiūrint kur jis turėtų gyventi. Ar yra per daug prašyti, kad jūs mūsų nestumtumėte iš savo tarpo, nelaikytumėte mus kažkuo teisės tautai priklausyti stokojančiais? O gal tai tik išsieiviskas sentimentalumas?

– Anot vieno poeto, Čikaga yra antroji lietuvių tėvynė. Nemanau, kad Jūs turėtumėte laukti kažkokioje eilėje ar jauti kokį kompleksą. Be Čikagos lietuvių iš tikro nėra Lietuvos. Kadaise – net visai neseniai – Jus vadino tautos atskala tie, kurie patys, net gyvendami Tėvynėje, buvo jos atskala.

Ačiū Čikagai už šiltą sutikimą. Ačiū visiems Amerikos lietuviams.

Jūsų Arvydas Juozaitis

P. S. Kartu reikiu pagarbą visiems mano seneli, Joną Juozaitį, pažinojusiems žmonėms, – seneli, kuris gyveno Čikagoje nuo 1949 metų ir mirė čia visai neseniai. Jo atmintis tiesiogiai riša mane su Jumis.

Velekytės ir Vasaičio koncertas Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje

Smuikininkės Lindos Velekytės ir pianisto Alvydo Vasaičio koncertas rengiamas Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje sekmadienį, spalio 22 dieną, 3 valandą popietį. Programoje abu instrumentalistai gros šiuos klasikinės muzikos kūrinius: Johann Sebastian Bach Adagio iš Sonatos Nr. 1, Ludwig van Beethoven Sonata Nr. 8, opus 30, Johannes Brahms „Sonatensatz“, Bela Bartok rumunų liaudies šokius bei Camille Saint-Saëns [vadą ir rondo capriccioso.

Linda Ingrida Velekytė smuiko studijas baigė Boston University ir University of Illinois. Yra grojusi su daugybe šio krašto orkestrų: Northwest Indiana Symphony, Illinois Philharmonic Orchestra, Boston Festival Orchestra, Illinois Opera Theatre, Sinfonia da Camera, Champaign-Urbana Symphony, Springfield (Illinois) Symphony. Individualius smuiko rečitalius yra davusi Chicagoje, Bostone, Graze (Austrijoje), Los Angeles ir New Yorke. Yra grojusi vasariniuose muzikos festivaliuose.

Alvydas Vasaitis muzikos mokslo šioje University of Illinois Champaign-Urbana. Studijavo fortepijoną, kompoziciją, dirigavimą. Debutavo 1972 metais

Šokių šventėje, kitais metais parengė Vlado Jakubeno simfoninių kūrinių programą. Dirbo su Lietuvių opera Chicagoje kaip pianistas ir asistentas dirigentas. 1974 metais debiutavo kaip jos dirigentas. Nuo 1977 iki 1983 metų Alvydas Vasaitis buvo Chicago Lietuvos operos pagrindinis dirigentas ir meno vadovas. 1985 metų balandžio mėnesį įvyko dirigento Alvydo Vasaičio debiutas Vilniaus Akademiniame operos ir baletu teatre „Traviatos“ spektaklyje. 1988 metais Alvydas Vasaitis dirigavo Vilniaus Filharmonijos orkestrui, kurio koncerte buvo atliekami Vlado Jakubeno ir Johannes Brahms kūrinių. Alvydas Vasaitis yra ir pajėgus pianistas, dalyvauja koncertuose, yra laimėjęs Amerikos Vidurio Vakarų muzikos festivalyje aukščiausiąją premiją už Ludwig van Beethoven kūrinių interpretaciją. Alvydui Vasaičiui diriguojant, buvo išleistas Danos Stankaitės bei Algio Grigo dainuojamų operų Alvydas Vasaitis muzikos mokslo šioje University of Illinois Champaign-Urbana. Studijavo fortepijoną, kompoziciją, dirigavimą. Debutavo 1972 metais

Po mus išskyrusio pusšimčio metų mezgame supratimo ir atjautimo saitus

Pokalbis su lietuvių literatūros mokslininke Vanda Zaborskaitė

Vanda Zaborskaitė, viena pagrindinių Lietuvos literatūros istorikų ir kritikų, šiemetinio Ateities studijinio savaitgalio Chicagoje rengėju kviečiama, ši mėnesį atvyksta į Jungtines Amerikos Valstijas. Ateities savaitgalio, kuris vyks šių metų spalio mėnesio pabaigoje, nuo 27 iki 29 dienos, Jaunimo centre, Chicagoje, ir Ateitininkų namuose, Lemonte, akademineje programoje Vanda Zaborskaitė skaitys paskaitą apie Juozą Tumą-Vaižgantą 120 metų sukakties nuo jo gimimo proga bei dalyvaus kitose savaitgalio svarstybose.

Vanda Zaborskaitė (gimusi 1922 metais Vaškuose, Biržų apskrityje) baigė Vilniaus universitetą 1946 metais, po aspirantūros studijų 1957 metais apgynė filologijos mokslo kandidato disertaciją, o 1969 metais gavo daktaro laipsnį. Nuo 1943 iki 1947 metų ji mokytojavo Panevėžio ir Vilniaus vidurinėse mokyklose, 1950-1961 metais dėstė lietuvių literatūrą Vilniaus universitete. Nuo 1962 iki 1971 metų dirbo Lietuvos Mokslų akademijos Istorijos institute, po to dėstė Vilniaus Pedagoginiame institute. 1973 metais buvo pakelta profesore.

Vandos Zaborskaitės išleistų knygų ir studijų sąrašas liudija jos dėmesį pagrindinėms lietuvių raštijos figūroms ir jų kūrybos interpretacijai visos lietuvių kultūros istorijos kontekste, kultūros istorijos medžiagai ir literatūros teorijos klausimams. Jos kandidatė disertacija buvo „Realizmo klausimai 1905-1917 metų lietuvių literatūros kritikoje“ (1957). Po to išleido knygą *Eilėraščio menas* (1965) – lietuvių poetų analizę rinkinį, *Šimtą literatūros mįslių* (1966) – literatūros populiarizacijos knygėlę. Pagrindinis jos mokslinis veikalas yra jos monografija *Maironis* (1968), už kurią ji buvo suteiktas filologijos daktaro laipsnis. Šis darbas yra neįkainojamas vertės mūsų šimtmečio lietuvių literatūros grindžiamųjų studijų tarpe, ypač atsižvelgiant į tai, kaip sunku tuo laikotarpiu buvo Lietuvos atgimimo dainių nužviesti teisingai – tyrinėti jo kūrybos esmines savybes: tikėjimą Dievu ir patriotizmą. Šioje studijoje literatūros istorikė ir mokslininkė niekaip savęs ne-

Vieniems išviečia, nors dar nesušildo; kitiems pašildo, nesirodydami savo skaistybe. Ar šiaip, ar taip, artimieji ir tolimieji jaučias jau turį Lietuvoje – Pragiedruliui.
Ir auklėjas viltį Dievą duosiant galų gale tokiu laiku, kad šie pragiedruliai nušvis mums – jau tikra Saule.

Vaižgantas, „Pragiedruliai“

(Nuotrauka ir citata iš *Literatūros ir meno* 1989 m. rugsėjo mėn. 16 d. numerio)

kompromitavo, nežiūrind labai realių pavojų jai nukentėti profesiskai nuo valdanciuju sluoksniu – ir todėl ši Vandos Zaborskaitės knyga dabar yra kertinis akmuo lietuviškoje maironistikoje. Kiti jos darbai: studija apie Motiejų Strijkovskį (1965), vadovėlis aukštosios mokyklos *Literatūros mokslo įvadas* (1982), *Prie Lietuvos teatro ištakų* (1981) – 16-18 a. mokyklinis teatras. Yra sudariusi verstinę chrestomatiją *Poetika ir literatūros estetika nuo Aristotelio iki Hegelio* (1978) ir užbaigusi Jurgio Lebedžio pomirtinį veikalą *Lietuvių kalba XVII-XVIII a. viešajame gyvenime* (1976). Išspausdinti jos vertimai: Hegelio „Paskaitų apie estetiką“ ciklo dalys (1978), kar-

tu su V. Petrausku – Šklovskio *Levas Tolstojus* (1965), su kitais vertėjais – Lessingo *Laokoonas* (1968).
Jau pačiu savo atvykimu į Ameriką Vanda Zaborskaitė pagerbia išsiviją, ką rodo ir šis jos pokalbis, suteiktas *Draugo* kultūriniam priedui, pasiekęs mus faksu iš Vilniaus, dar jai neišvykus iš Lietuvos. Ateities studijinio savaitgalio programa bus neeilinė proga su mūsų literatūros istorikės pagalba mums pasvarstyti literatūros reikšmę ir svarbą mūsų tautos savimonei dabartiniu taip kritišku, bet drauge ir labai šviesiu mūsų istorijos momentu.

– Su kokiais rūpesčiais ir su kokiais jausmais priėmė kvietimą atvykti Amerikon ir pasi-dalyti savo literatūrinėmis išval-gomis su čionykšte lietuviškąja visuomene?

– Pakvietimas buvo netikėtas ir, aišku, labai malonus. Jis sužadino nerimą, ar sugebėsiu pateisinti lūkesius, kuriuos kvietėjai sieja su šia viešnage, o kartu viltį, kad kiekvienas asmeninis kontaktas užmezga tokius supratimo ir atjautimo saitus, kokių neduoda kitos bendravimo formos.

– Šio rudens Ateities studijiniame savaitgaly Chicagoje kalbėsite apie Juozą Tumą-Vaižgantą. Ar pasirinkote jį todėl, kad šįmet suėjo 120 metų nuo šio rašytojo gimimo, ar buvo ir kitų motyvų, turint minty šiandieninę lietuvių literatūros ir tautos situaciją?

– Iš dalies tikrai dėl 120-mečio. Aš vertinu panašias sukaktuves, nes jos yra proga stabtelėti ir susitelkti prie svarbių mums asmenybių ir reiškinų. Bet ir be sukaktuvių būtų svarbu pamąstyti apie Vaižgantą. Beveik visą pusšimtį metų jis buvo atrama mūsų tautinei savimonei ir priešnuodis oficialiajai ideologijai Lietuvoje, o ir šiai dienai jo raštai, manau, reikšmingi. Kaip matot, rūpi man ne visai literatūrologinės problemos. Bet tokie mes

dabar esame Lietuvoje – nepajėgime (ar nenorime?) atsiriboti nuo visuomeninių aktualijų.

– Tikriausiai kaip viešnia būsit pakviesta apsilankyti ir Lituanistikos katedros auditorijoje University of Illinois at Chicago ir kitose šio krašto lietuvių kolonijose. Ir Jūsų žodis visur bus laukiamas. Kurias mūsų literatūros situacijas, kuriuos autorius ir kurias temas galėtumėt ir norėtumėt čionykštei mūsų publikai pateikti?

– Turėčiau pirmiausia prisipažinti, kad jau kuris laikas savo profesiniu darbu nesu tiesiogiai susijusi su lietuvių literatūra. Pedagoginiame institute skaitau literatūros teorijos kursus, esu įsijungusi į švietimo reformos rūpesčius, domiuosi literatūros dėstymo vidurinėje mokykloje klausimais. Bet lietuvių literatūrą vis tiek linksta širdies interesai. Kartkartėmis vis grįžtu prie Maironio. Svarbi man yra Vinco Mykoloičio-Putino kūryba, labai artima dabarties vyresniosios ir vidurinėsios kartos poezija. Jeigu būčiau pakviesta susitikti su lietuvių visuomenės grupėmis, turbūt labiausiai rūpėtų mus išskyręs pusšimtis metų – įvairios literatūrinio gyvenimo pusės.

– Ligi pat šių dienų Lietuvos literatūrologijoj daugiau kaip 40 metų išsivijęs literatūros laikotarpio kaip ir nebuvo. Suprantama, kalto politinės priežastys. Bet ar patys literatūros mokslo žmonės sekė ir turėjo savo nuomonę apie šią, jau dešimtmečių il-gumo, mūsų egzodo literatūrą?

– Be abejo, daugelis sekė, domėjosi. Pirmosios knygos bent man į rankas pateko šeštojo dešimtmečio antroje pusėje – Kazio Bradūno *Morenų ugnys*, Sidabrinės *kamanos*, Pūkelėvičiūtės *Aštuoni lapai*. Vėliau kontaktai suintensyvojo. Bet vis dėlto jie visa laiką buvo ne-normalūs, ir dėl to pažintis liko fragmentiška. Tik atskiri žmonės nuosekliau sekė išsivijusią literatūrą, įkalintą bibliotekų specfonduose. Tad mus atskyrė barjerai padarė savą. Užtat dabar toji literatūra godžiai atrandama. Triumfališkas Bernardo Brazdžionio priėmimas buvo ne tik pagarba poeto asmeniui, bet ir tam, ką jis mums simbolizavo – išsivijusios kūrybai.

– Koks Jūsų pačios žvilgsnis į tai, kas sukurta svetimose padangėse? Buvo užuominu, kad išsivijusioje poezijoje, sakysim – žeminiškai, turėjo įtakos pokario dešimtmečių kai kuriems Lietuvos poetams bei aplamai tenykštei poezijos kryptims. Kaip Jums šiandien atrodo?

– Manau, kad sukurta veritybių, be kurių jau neįmanoma įsivaizduoti lietuvių literatūros. Ypač svarbi man atrodo poezija. Jeigu kalbėtume apie įtakas ar iš jos sklindančius impulsus, reikėtų minėti ir žeminius, ir Algimantą Mackų, Joną Meką. Rastume netgi konkrečių paralelių. Bet svarbiausia, man regis, ne jos, o jutimas, kad toji poezija yra šalia. Bet gal didžiausios reikšmės mūsų kultūrai turi ne grožinė išsivijusios kūryba, o Antano Maceinos, Juozo Girniaus, Marijos Gimbutienės darbai.

– Kiek jaučiame ir matome, įvairūs šiandieniniai persitvarkymai Lietuvoje liečia ir grožinę literatūrą. Kas toje pavai-rėjusioje situacijoje Jus labiausiai džiugina? O gal kai kas ir nuliūdina?

– Nepasakyčiau, kad įžvelgiu kokį aiškesnį tiesioginį ryšį tarp šiandieninės būklės Lietuvoje ir literatūros, nebent tai, kad dauguma dabar padėjo į šalį žodžio menininko plunksna. Per daug įtampos, politinio užsi-angažavimo, veiklos, kad atsirastų kūrybai būtina distancija. Žinoma, yra kūrinių, kurie galėjo pasirodyti, tik palaisvėjus visam mūsų gyvenimui (Jono Mikelin-

V. Zaborskaitė

ska, Jono Avyžiaus romanai). Iš šiųmetės prozos norėčiau išskirti Sauliaus Šaltenio *Kalės vaikus* (Donelaičio biografijos motyvais), Ričardo Gavelio *Jauno žmogaus memuarus*, Vandos Juknaitės *Sermenis*. Nereikėtų praeiti negirdomis pro Kazio Sajos pjesę „Žemaičių Piemuo“ (Motiejus Valančius) – retas ir gerai pavykęs heroikos ir komizmo derinys. Pasirodė šiek tiek geros poezijos – Lietuvoje jos buvo visais laikais (pradedant septintuoju dešimtmečiu). Tačiau daugiausia dabar domimasi tremtinių atsiminimais ir kūryba, išsivijusio autoriais, įvairiais memuarais. Manau, kad kitaip negali būti. Bet kartu, atrodo, vis labiau imama pasiilgti meno, susikaupti, gilumos, kurie būtų ištryškę iš mūsų dabarties.

– Ar jau yra galimybė ir kas ta kryptimi Lietuvoje daroma, kad ligšiolinė mūsų egzodo literatūra būtų įjungta į visos lietuvių literatūros kontekstą? O gal ir Jūs pati ir Jūsų plunksna jau kryptate į mūsų egzodo literatūros autorius ar į vienokias ar kitokias šios literatūros apraiškas?

– Nemaža leidžiama ir rengiamasi išleisti išsivijusio autorių. Tikriausiai Jums žinoma, kad šiuo metų birželio mėnesį Vilniuje vyko jungtinė išsivijusio ir Lietuvos literatūrologų konferencija. Sutarta bendromis jėgomis parašyti 20 a. lietuvių literatūros panoramą. Svarbu, kad stengiamasi dabartinės literatūros dėstyama mokyklose pertvarkyti taip, kad jaunimui susiklostytų vaizdas vientisos lietuvių litera-

(Nukelta į 4 psl.)

Dangnolė Sachnaitė

su kiekviena praeinančia diena vis vienišesni, mes... vis giliau ir giliau į savo kiautą pasitraukiantys..

kaip kad ši sraigė, – laukams rudėnjant – vieni ir vieniši su tyliai šnarančiu lietu..

kvapni ir ružava, viena užsilikusi rožė

sodo gale, prie gyvatvorės
// // // // //
aišku kaip diena, kad tas kvapas iš kur nors pavogtas!

SALOJE

ar čia kas nors šioj saloj gimė? ar mirė?

ar lietus ant žiedų krito?
o gal lijo žiedais?
// // // // //
ir ar tikrai saulė, besileisdama virš vandens, visiems amžinybę dalijo?

šie amžiniai žaluojantys medžiai, šie redwoods tikrai dangų remia!

ir naktį pirmoji žvaigždė virš ju, – kaip tas pirmas maldos žodis..

(skirta L.M.)

nors tu vienoj pusėj žemyno, o aš kitoj..
mūsų draugystė, ilga ji!
kaip kaitri vasaros diena..
// // // // //
ir mes, kaip tie du nameliūkščiai, – lietaus spalvos, – jie diena – naktį vienas kitą remia..

Larry Naples ir jo studijos nuotrauka

Antro kaimo paskutiniai spektakliai Chicagoje, po to – Lietuvoje

Antro kaimo šio sezono plakate ir programoje panaudota nuotrauka (kompozicija dailininko Vinco Luko) skirta šių metų lapkričio mėnesį įvyksiančių gastrolių Lietuvoje temai. Iš apačios į viršų (laikrodžio rodyklės kryptimi, neskaitant pingvinų ir meškų): Vincas Lukas, Vida Gilvydiene, Juozas Kapačinskas, Edvardas Tuskenis, prievaizda Algirdas Titus Antanaitis,

Eugenijus Butėnas, Jurgis Riškus, Romas Stakauskas, Jūratė Jakštytė-Landfield ir Alida Vitaitė. Pirmosios šio sezono programos premjera įvyko rugsėjo 30 dieną Jaunimo centre, Chicagoje. Antrosios programos vieninteliai spektakliai bus Playhouse saleje, 2515 West 69th Street (Chicago Marquette Parko apylinkėje), šeštadienį, spalio 21 dieną, 8 v.v., ir sekmadienį, spalio 22 dieną, 6 v.v.

ATEITĮ REGIM TĖVYNĖS LAIMINGA

1989 M. ATEITIES AKADEMINIS SAVAITGALIS ČIKAGOJE

- Penktadienį, spalio 27 d. 7:30 v.v. Jaunimo centro kavineje.
- Šeštadienį, spalio 28 d. nuo 10 v.v. Čiurlionio galerijoje.
- Sekmadienį, spalio 29 d. nuo 1 v. p.p. Ateitininkų namuose.

TEMA: Lietuvos kultūros vizija.

DALYVAUJA: Vainis Aleksa, Kazys Almenas, Vytautas Bagdanavičius, MIC, Kazys Bradūnas, Vaidotas Daunys, Mirga Girniviene, Dalia Katičiūtė-Boydston, Julius Keleras, Vytautas Klorys, Vytautas Skuodis, Kestutis Skrupskelis, Viktorija Skrupskelytė, Bronius Vaškėlis, Vytautas Vygantas, Vanda Zaborskaitė.

Plakato projektas – dailininkės Viktorės Venclovaitės.

Romas Dalinkevičius: kovotojas ar mistikas?

ALGIMANTAS KEZYS

Dailininkas Romas Dalinkevičius savo parodoje, vykstančioje Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje nuo rugsėjo 15 iki spalio 26 dienos, pasirodo kaip dailininkas – kovotojas. Bekurdamas kompozicijas, tekstūras bei subtilius spalvų niuansus savo drobėse, jis kartu ryžiasi stoti į kovą už tam tikrų moralinių principų įgyvendinimą. Jis – išganytojas, kuris siekia negeroves naikinti, vesti žiūrovą į šviesesni rytojų, į viltį, šviesą ir darną.

Jo paveikslai šioje parodoje užterštą gamtovaizdį tapo baitai. Pagrindinis jo tapybos darbų siužetas yra ekologijos arba taršos problematika, kurios apstu pajūryje, gyvojoje gamtoje, kultūrinuose paminkluose – neprižiūrimi, jie teršiami, sensta blėsta ir visai sugriūva. Įprasta jo paveikslų kompozicija retai keičiasi. Paveikslu viduryje matomos centrinės figūros dažniausiai yra susikimšusios įvairios pakrančių atmatos. Virš jų yra švarus, skaisčius dangus, o apačioje – gelas vanduo. Pakeldamas akį nuo paveikslu viduryje esančių negerovės tamsumų į viltiną šviesą paveikslu viršuje, jis tarsi mums sako: žiūrėkite į mūsų užterštą pasaulį ir pakeiskite jį į nesutęptą ir vilties pilną rytojų.

Dalinkevičius yra jūrininkas, jachtų ir kitokių plaukiojančių objektų mėgėjas. Jam gelia širdi, žiūrint į vandenų grožį nuo sąsila-

Dailininko Romo Dalinkevičiaus parodos atidarymas Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje šiuo metų rugsėjo 15 dieną: (iš kairės) Valentinas Ramonis – Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus direktorius, dailininkė Aleksandra Eivaitė, Stasys Balzekas, Jr. – Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus pirmininkas, dailininkė Marytė Gaizdaitienė, dailininkas Romas Dalinkevičius, Nijolė Martinaitytė, dr. Rimgaudas Nemickas ir dailininkė Birutė Bulotaitė. Romo Dalinkevičiaus darbų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus meno galerijoje yra pratęsta iki spalio 26 Jono Tamulaičio nuotrauka

vomis užterštų pakrančių. Apleistas pajūris Dalinkevičiui yra dar didesnis širdgėlos simbolis. Panašią taršą jis randa visoje žemėje, žmoguje bei jo sukurtoje kultūroje, ypač senstėjusiuose paminkluose, kuriuos irgi reikia gelbėti.

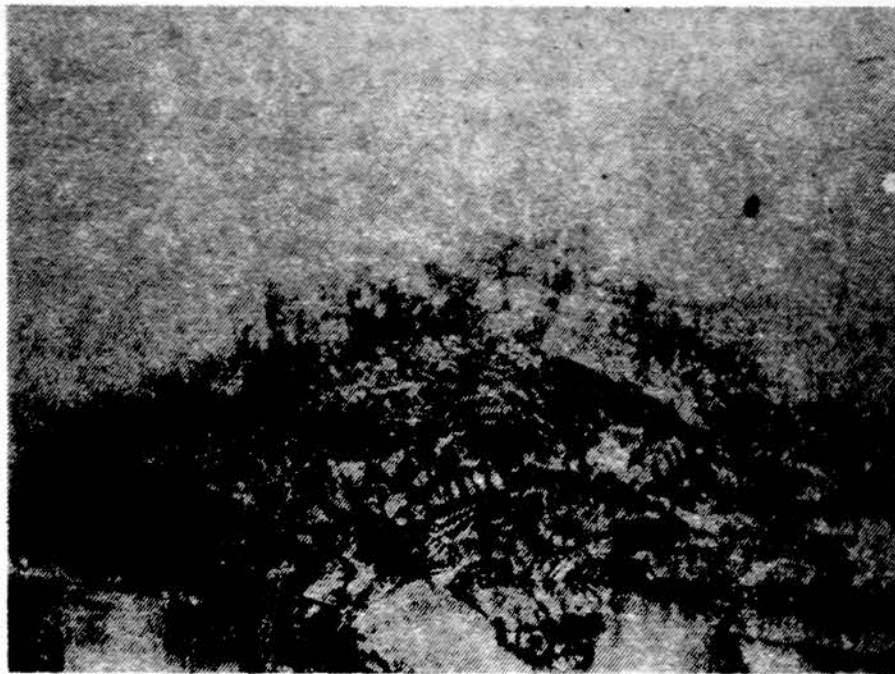
Tačiau menininkas nėra ir negali būti tik moralistas ar pa-

mokslautojas. Jo paskirtis yra liudyti savąją tiesą, savo išgyvenimą, be įpareigojančių moralu. Tad koks yra tikrasis Dalinkevičiaus meno šaltinis? Šiam žiūrovui siūloma tokia išvada: Dalinkevičius savo ekologiniuose siužetuose nėra vien kovotojas tikraja to žodžio prasme. Jis yra ir mistikas, kuriam gamta yra šventa, o

nusikaltimas prieš ją – šventvagystė. Gamta Dalinkevičiui nėra kosminė, ji artima: mūsų vandenys, augalija, oras, uolynai, t.y. ta kosminė gamtos dalis, kuri yra priartėjusi prie namų. Savo mistinį santykį su šia kosmoso dalele dailininkas išreiškia permatomu baltu šydu, ta švaria, nesutepta skraiste, kuri vilioja

užterštuosius daiktus apsišvarinti ir tapti nekaltais ir šventais Didžiojo Kosmoso dalininkais. Tą santykį dailininkas išreiškia ir tinkamais techniniais terminais – pusiau abstrakčiomis formomis. Sakoma, kad reprezentacinė prieiga prie daiktų mene parodo tik tų daiktų paviršių; impresionistinė – tų daiktų paviršių sutirpdą į šviesos ir spalvų mirazą; pusiau suabstraktinta – užgriebia regimos tikrovės esmę, branduolinę substanciją, jos paslėptą turinį. Visai suabstraktinta, praradusi bet kokį ryšį su realybe, praranda ir jos prasmę. Todėl manoma, kad tik pusiau suabstraktintos formos (tokios, kokias matome Dalinkevičiaus kūryboje) yra tinkamiausios parodyti prasmingą, su tikrove susijusią mistiką.

Dalinkevičius tai supranta. Todėl jis nesiveržia į abstrakcijos kraštutinumus, nesuabstraktina savo siužetų iki galo. Jis sustoja ten, kur reikia sustoti, norėdamas pateikti esminius daiktų ir jų formų bruožus. Šio dailininko kūryboje reprezentaciniai elementų kontūrai išnyksta, bet tik tiek, kad jie pajęgtų išlaikyti savo identitetą ir kartu susilietų į savotišką mistinį vienalytiškumą, suvienijant pasaulio daiktus, sutapatinant individualias formas su visuma, kurioje viskas visur tampa vienu. Čia ir yra Dalinkevičiaus gamtinės mistikos esmė. Jo paveiksluose žiūrovas gali pajusti paties kūrėjo sąmonės bei jo dvasios susijungimą su esminiais sudvasintais vaizduojamo siužeto bruožais.

Romas Dalinkevičius „Piliakalnis“, 1989 Akrilika, 24" x 30"

Romas Dalinkevičius „Katastrofa“, 1989 Akrilika, 30" x 24"

Nuomonės ir pastabos

Raktai į pasaulį

Ne per seniausiai *Drąga* dienraščio kultūriniam priede (Nr. 167-29 1989 m. rugpjūčio 26 d.) skaitėme labai aktualų ir įtikinantį a.a.l. inicialais pasirašytą vedamąjį „Raktas į pasaulį“. Šis vedamasis, kaip ir daugelis kitų taisyklių pasirašomų, žvelgia į mūsų atgimstančią kraštą iš išeivijoje gyvenančių tautiečių perspektyvos ir iškelia vieną kitą konkrečią mintį bei sugestiją, kurių įgyvendinimas suteikia galią ir mums už Tėvynės ribų vystyti ir plėsti savo inšą ir tautos dvasinį ar materialinį atgimimą.

Čia minėtame vedamajame autoriai kelia mintį, kad geresnis pažinimas ir praktiškas vartojimas anglų kalbos atgimstančioje Lietuvoje yra būtinas, nes anglų kalba jau yra tapusi ne vien tik prekybos srityje naudojama tarptautine kalba, bet taip pat šiuo metu ir mokslininkai nepasiečia be jos, o ir tarptautinėse mokslo konferencijose paprastai ta kalba ruošia pranešimus, diskusijas, taip, kad ji tampa pagrindine savitarpio komunikacijos priemone. Drauge konstatuojama, kad anglų kalbos mokymas šiuo metu Lietuvoje labai šlubuoja. Jei ir pramokstama, anot autorių, šiek tiek skaityti literatūrą, tačiau nesant pakankamo pasirinkimo lektūros, ir šioje srityje studentas negali toli pažengti. Trūksta net ir pakankamai paruoštų anglų-lietuvių bei lietuvių-anglų kalbų žodynų. Autoriai siūlo keletą konkrečių pavyzdžių, kaip išeivija galėtų prisidėti prie esamų trūkumų pašalinimo ir kaip palengvinti Lietuvos moksleivijai išmokti laisvai vartoti anglų kalbą.

Šio vedamojo paskatintas, norėčiau bendrais bruožais prisidėti keletu minčių apie svetimų kalbų mokslą ir jų reikšmę atgimstančios Lietuvos mokyklų sistemai. Pirmiausia noretųsi pažymėti, kad svetimų kalbų mokslas gal ten ir nėra visai apleista sritis. Iš ne vieno ansilankiusio Lietuvoje

teko girdėti, kad turų palydovės mišrioje grupėje gan aiškiai ir kone laisvai kalba angliskai. Turbūt panaši situacija yra ir su kitomis kalbomis.

Kalbų išmokimas nėra labai lengvai pasisavinama disciplina. Net ir prie geriausių sąlygų ir mokslo priemonių reikia pašvesti nemažai laiko ir tam mokslui palankaus nusiteikimo, norint svetimą kalbą išmokti iki tokio laipsnio, jog ne tik savo srities literatūrą galėtum sekti (tai pasiekti yra kur kas lengviau), bet ir žodinėje vartosenoje prasivalinti taip, kad ir praktiškame gyvenime kalba taptų efektyvia komunikacijos priemone.

Kalba išmokstama geriausiai tada, kai apsigyvenama tame krašte, kur ji vartojama, arba kai jos išmokimui yra pramatomas gyvas reikalas. Dar daugelis gerai prisimenama, kaip gyvenant Vakarų Europos stovyklose po karo buvome suinteresuoti steigiamais anglų kalbos kursais (tik gaila, kad ir pačių mokytojų lygis tais laikais daugiausia nebuvo aukštas). Tuos kursus noriai lankėme, o kai kurie su žodynu ir anglų kalbos knyga dienų dienas praleisdavo. Vieniems šis mokslas sekėsi geriau, kitiems gal kiek ir sunkiau, bet išsklyde emigracijoje su kalba visi daugmaž susidoroję.

Vėliau, jau stebėdami savo priaugančiąją kartą, kuriems anglų kalbos vartojimas sunkumų nebesudare, tačiau pamatėme, kad kai jie mokyklose pradėjo mokytis svetimų kalbų, kaip ispanų, vokiečių, prancūzų, ne vienas susidūrė su neįveikiamais sunkumais. Jų pasiekti rezultatai dažnai nepatenkino nei jų pačių, nei jų tėvų. Tokiu atveju dažnas pakaltina mokytojus, netinkamą mokyklos sistemą, neigiamą gyvenamojo krašto aplinką ir daugelį kitų dalykų. Viena iš didžiausių priežasčių tiems sunkumams yra nenoras atsidėti sunkiam ir ilgai nusitesiančiam kalbos mokslui ir nematymas

kalbos tiesioginio ryšio su gyvenimu ir savo ateities planais. Prisiminkime tik studentų reikalavimus pabaigoje 1960 ir pradžioje 1970 dešimtmecio, kad būtų panaikinti svetimų kalbų reikalavimai, įstojant į universitetą ar jo baigimui. Ir tai iš dalies jiems pavyko. Tik pastaraisiais metais mokyklos, matydamos visų to pasekmių žalą, pradėjo vėl sugražinti svetimų kalbų reikalavimus. Amerikos įtakai pasaulyje didėjant, anglų kalbos vartojimas yra tiek visur paplitęs, kad kažkaip savaime susidaro jaunam žmogui, o vėliau ir suaugusiam, išpūdis, jog visas pasaulis mokosi anglų kalbos ir būtų keista, jei jos nemokėtų. Tik tie, kuriems tenka pakeliauti po pasaulį, isitikina, kad anglų kalba, nors ir labai įleidusi šaknis civilizotame pasaulyje, nėra vienintelė vartojama, ir išreiškia savo nepasitenkinimą, kad turėjo sunkumų su kalba.

Lietuva, kaip ir daugelis pasaulio civilizotųjų kraštų, svetimų kalbų mokslą labai vertina ir mokyklų sistemoje Nepriklausomybės metais kelė gan aukštus reikalavimus, nes gerai suprato, kad teks išvystyti glaudžius prekybos ir pramonės ryšius su kitais Europos kraštais, o tam būtina mokėti bent pagrindines Europos valstybių kalbas. Šalia to buvo dar ir daugybė kitų priežasčių, kad kalbų mokslas būtų stipriai pagrįstas. Gimnazijose buvo reikalaujamos dvi modernios kalbos ir viena klasikinė, dažniausiai lotynų. Žinoma, ir čia būta išimčių. Mokymo sąlygos ir mokytojų paruošimas kasmet gerėjo, o kartu buvo pasiekiami ir geresni rezultatai.

Kokia iš tikrųjų svetimų kalbų mokslo padėtis Lietuvoje šiuo metu, mokyklų nemačius ir nestabęjus klasės eigos, sunku būtų pasakyti. Vieną kalbą je ten tikrai išmoksta – tai rusų. Tai nebūtų blogai, nes išmokta kalba jau yra turtas ir raktas į to krašto civilizacijos kraitį, jei čia neprasikištų tam tikri užkuliniai tikslai – per rusų kalbą suvienyti visus į vieną „nacijų“ šeimą po didingos rusų tautos skraiste. Šiaip ar taip rusų kalbos klausimas yra gyvas ir, atsižvelgiant į Lietuvos geografine padė-

tį, rusų kalbos naudojimas praktiškame santykiavime liks aktualus, nežiūrint, kaip ten besikeistų politinė santvarka. Be abejo, anglų kalbos reikalingumo atgimtančiam kraštui niekas nebandys užginčyti. Tad ir a.a.l. vedamajame išskirtiems jų pasiūlymams galima tik pritarti ir reikia tikėtis, kad dauguma iš jų sugestijų bus mėginama praktiškai įgyvendinti.

Šalia rusų ir anglų kalbų Lietuvos tiek kultūriniai, tiek ir praktiškame gyvenime tolygiai bus svarbios ir kitos kalbos, be kurių nebus apsieita, kaip antai vokiečių, prancūzų, o taip pat švedų, lenkų, o po vieną kitą specialistą turės atsirasti ir kitoms civilizotam pasaulio kalboms. Kad tokių kalbininkų jau ir dabar Lietuvoje esama, galima matyti iš kai kurių jų mokslinių darbų bei spausdinamų vertimų.

Lietuvos mokykla, kaip ir visas kraštas, ten pergyvena tą patį persitvarkymo ir atgimimo rūpestį, kuris surištas ir su daugybe sunkumų. Metų metais okupan-

to nualinta mokykla keliasi lyg iš košmaro. Pradžia jau yra – planuojama, diskutuojama ir spaudoje rašoma. Tautos atgimimas ir kelias į lietuvišką, tautiniais pagrindais pagrįstą mokyklą bus ilgas, šakotas ir ne be daugelio sunkumų. Tačiau, jei jis bus pagrįstas pagrindiniais auklėjimo ir meilės mokslui idealais ir savo konkrečius darbus grįs prityrusių ir pasiūventusių pedagogų, bei suinteresuotų visuomenės atstovų bei tėvų patarimais, o ne vien iš aukščiausios pirmosios sistemos žmonių, kurie apie mokyklą ir mokymą mažiau vokiečių, prancūzų, o taip pat švedų, lenkų, o po vieną kitą specialistą turės atsirasti ir kitoms civilizotam pasaulio kalboms. Kad tokių kalbininkų jau ir dabar Lietuvoje esama, galima matyti iš kai kurių jų mokslinių darbų bei spausdinamų vertimų.

Juozas Končius
Westchester, IL

Dar apie Roberto Mockaus rečitalį ir Balzeko Lietuvių kultūros muziejų

Mykolas Drunga savo straipsnyje apie Roberto Mockaus solo debiutą rugsėjo 17 dieną Chicagoje švelniai ir taikliai perdavė turbūt daugumos klausytojų išpūdžius. Čia noriu tik pasidalyti viena man rūpima mintimi, kurios jis neiškėlė.

Pasidarius po Balzeko muziejaus Gintaro salę tą popietę, buvo matyti, kad dauguma publikos sudarė lietuviai. Nesuprantančių lietuvių kalbos galėjo būti vos vienas kitas. Manau, kad galima tvirtinti, jog lietuviai muzikos mėgėjai, kurie lanko tokius rečitalius, nebūtinai ieško aukštos klasės menininkų. Jeigu jų svarbiausias motyvas būtų muzikinė kokybė, jie siektų (ir siekia, be abejonės) jos ten, kur ji yra labiau užtikrinta, t.y. platesnėje, amerikietiškoje aplinkoje, arba paprasčiausiai pasiliktu savo namuose – prie irekorduotos muzikos. Jų lankymasi Balzeko muziejaus ir aplamai lietuviškuose renginiuose labiau įtaigauja kiti motyvai. Turbūt dauguma to sekma-

daug idealizmo. Dievo ilgesio, patriotizmo, krikščioniško atlatidumo persekiojamas, optimistinio tikėjimo ateitimi. LFB stovykloje pasakiau, kad yra ir tamsesnė pusė, kurios atvykusieji iš Vakarų nemato. Aš irgi nematčiau, bet apie tai skaičiau jau laisvoje Lietuvos spaudoje ir mane ten informavo šviesūs Lietuvos žmonės. Dėl laiko stokos su ta puse tiesiogiai nesusidūriau, nors pasirošimus ją pasiekti, bent jaunimą, buvau pradėjęs. Todėl asmeniškai nespeėjau pastebėti moralinių nuosmūkių, alkoholio ir kitų blogybių.

Asmeniškai patyriau, kad trūksta teisingos informacijos apie išeiviją, ir apmaudu, kad kreivą informaciją šiuo metu Lietuvos žmonės apie išeiviją teikia jau ne režimo aparatas, o save pasivadinę „liberalų sparno“ atstovai.

Juozas Kojelis
Santa Monica, CA

Pokalbis su Vanda Zaborskaite

(Atkelta iš 3 psl.)

tūros, kurios ir tremtinių, ir išeivijos, ir Lietuvoje gyvenančiųjų. Išeivijos autorių tekstai yra įtraukiami į mokyklinius skaitinius (kiek įmanoma nerangiam mūsų leidybai). Abiturientams Elena Bukelienė ir Viktorija Daujotytė parasė lietuvių literatūros vadovėlių, naują požiūrį išreiškiantį. Aš pati, deja, nieko šia kryptimi nerašau: kaip minėjau, mintis daugiau krypta į senesniąją mūsų literatūrą.

(Ateinančią savaitę spausdinsime pasikalbėjimą su poetu ir žurnalistu Vaidotu Dauniu, kitu Ateities studijinio savaitgalio dalyviu, atvykstančiu iš Lietuvos, naujai pradėto Lietuvoje leisti žurnalo „Krantai“ redaktorium.)

T. Lapis
Chicago, IL

Lietuvos paveikslas šviesus

Juozas Baužys, pateikdamas Lietuvių fronto bičiulių stovykloje Dainavoje padarytų pranešimų santraukas (*Drąga* kultūrinis priedas, 1989 m. rugsėjo mėn. 23 d.), bent mano pranešimą gal kiek per daug sutraukė, ir dėl to nukentėjo pagrindinė mintis. Žmonės, su kuriais Lietuvoje bendravau, galės pagalvoti, kad aš piešiau niūrų Lietuvos dvasinį paveikslą. Iš tikro jis man šviesus. Mačiau